

De IT-auditor als gerechtelijk deskundige

De rol van gerechtelijk deskundigen is in ons land allerm minst eenduidig geregeld. Soms komt het voor dat een RE op grond van zijn beroepstitel wordt gevraagd om op te treden als deskundige in een juridische procedure. Mr. Winfried Nanninga RE verdiepte zich in deze materie en sprak met enkele ingewijden in deze problematiek.

WINFRIED NANNINGA

Met enige regelmaat bericht de media over ernstige fouten en soms zelfs over onterechte veroordelingen in

geruchtmakende strafzaken. Inmiddels bekende zaken zoals de Puttense moordzaak, de Schiedammer park-

moord, de Deventer moordzaak en recentelijk weer de herziening van de zaak Lucia de B, behoeven nauwelijks meer enige toelichting. Een rode draad in al deze zaken is de twijfelachtige rol die opsporingsinstanties en gerechtelijk deskundigen hebben gespeeld in het verzamelen en interpreteren van de bewijsmiddelen en de achteraf verwarrende presentatie daarvan voor de rechter. In de verschillende herzieningsprocedures die er tot nu zijn geweest, blijkt dat naast een stuk bedrijfsblindheid, de

Vier geruchtmakende zaken

In de Puttense moordzaak speelde onder meer de zogenaamde 'sleeptheorie' een belangrijke rol. Deze bleek achteraf op een onjuiste interpretatie door de deskundigen te berusten.

In de Schiedammer park moord kwam de fout vooral voort uit de tunnelvisie van de politie en niet zozeer vanuit de externe deskundigen.

De Deventer moordzaak kende een hele reeks van onvolledige en onjuiste bewijsinterpretaties. Inmiddels loopt er een civiele procedure tegen een van de gerechtelijk deskundigen. In deze zaak zal opnieuw een verzoek om herziening worden gedaan.

In de zaak Lucia de B bleken deskundigenrapporten (of deskundigenberichten) inzake de dioxine vergiftiging en de kansberekening inzake de meervoudige moorden, op onjuiste interpretaties te berusten.

Op dit moment wordt de revisie van deze zaak behandeld.

Art. 198 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering Negende afdeling; Bewijs

1. De deskundige die zijn benoeming heeft aanvaard, is verplicht de opdracht onpartijdig en naar beste weten te volbrengen

2. De deskundigen stellen hun onderzoek in, hetzij onder leiding van de rechter, hetzij zelfstandig. De deskundigen moeten bij hun onderzoek partijen in de gelegenheid stellen opmerkingen te maken en verzoeken te doen. Uit het schriftelijke bericht moet blijken of aan dit voorschrift is voldaan. Van de inhoud van de opmerkingen en verzoeken wordt in het schriftelijke bericht melding gemaakt. Indien een partij schriftelijke opmerkingen of verzoeken aan de deskundigen doet toekomen, verstrekt zij daarvan terstond afschrift aan de wederpartij

3. Partijen zijn verplicht mee te werken aan een onderzoek door deskundigen. Wordt aan deze verplichting niet voldaan, dan kan de rechter daaruit de gevolgtrekking maken die hij geraden acht

4. Het schriftelijke bericht is met redenen omkleed zonder dat het persoonlijke gevoelens van ieder van de deskundigen behoeft te blijken. Ieder van de deskundigen kan van zijn afwijkende mening doen blijken. Het schriftelijke bericht wordt door deskundigen ondertekend

belangrijkste oorzaak voor deze misers zijn gelegen in de miscommunicatie tussen de deskundige en zijn opdrachtgever, de rechter.

Hoewel de kans dat de IT-auditor met dit soort zaken te maken zal krijgen niet erg groot is, vallen er toch een aantal interessante lessen te leren. In het verlengde hiervan lijkt juist de IT-auditor vanuit zijn specifieke deskundigheid en ervaring bij uitstek geschikt om als gerechtelijk deskundige op te treden. Zij het niet zozeer in geruchtmakende strafzaken, maar vooral in civielrechtelijke zaken waarin de kwaliteit van de ICT inzet is van het geschil.

Hierna zal nader worden ingegaan op de taak van de gerechtelijk deskundige alsmede de wijze waarop dit vakgebied is georganiseerd en de recente ontwikkelingen hierbinnen. Ten slotte zal bezien worden of er ook voor de IT-auditor een rol is weggelegd als gerechtelijk deskundige.

DE GERECHTELIJK DESKUNDIGE

In de dagelijkse rechtspraktijk wordt de rechter geconfronteerd met een

veelheid van zaken. Vanuit de rechtssystematiek wordt hierin op hoofdlijnen een eerste ordening gemaakt. Het belangrijkste onderscheid dat binnen het rechtssysteem wordt gemaakt is het verschil tussen strafrecht, waarbij het gaat om de berechting van ernstige delicten zoals omschreven in het wetboek van strafrecht, en het civiel recht, waarbij het vooral gaat om geschillen tussen burgers onderling. Strafrechtsdelicten worden als zodanig ernstig beschouwd dat de opsporing en vervolging daarvan in handen is gegeven van speciale overheidsinstanties zoals politie en het Openbaar Ministerie. In civielrechtelijke zaken, waarbij het meestal handelt om financiële geschillen, staan burgers en hun advocaten tegenover elkaar in de rechtszaal. Naast de strafrechter en de civiele rechter is er ook nog de bestuursrechter die geschillen tussen de burger en de overheid beslecht. Weliswaar hebben strafrechtzaken een veel grote (publicitaire) impact, maar gerelateerd naar de totale werkomvang van het aantal deskundigenberichten dat jaarlijks wordt opgesteld, betreft het niet meer dan zo'n

15% van de zaken. De overige 85% van de deskundigenberichten hebben betrekking op civielrechtelijke zaken.

De rechter, maar ook de andere partijen, zoals de officier van justitie in strafzaken en advocaten in civielrechtelijke zaken, zijn allemaal juridisch geschoold en voldoende getraind. Echter ten aanzien van de inhoud van zaken, zeker als het bijvoorbeeld gaat om ingewikkelde technische of medische aspecten, zal de hulp van externe deskundigen ingeroepen moeten worden. Gewoonlijk wordt een gerechtelijk deskundige door de rechter benoemd, die tevens de specifieke onderzoeksopdracht omschrijft. Van de deskundige wordt verwacht dat hij zijn werk onpartijdig en naar beste weten verricht. Inzake vakgebieden waarop de rechter veelvuldig om ondersteuning vraagt, bijvoorbeeld op het gebied van gedragswetenschappen of van sporenonderzoek, zijn in de loop der jaren gespecialiseerde onderzoeksinstituten ontstaan zoals het Pieter Baan Centrum of het Nederlands Forensisch Instituut.

Pas op voor de deskundige rechter !

Zij weten van zilvervossenkweek, zij kennen het begin van de Eindhovense kermis, de reactie van dieren op een tuberculose-proef, de kunst van regisseren, zij weten dat een paardenspel geen concurrent is voor een paradedtent, de prijzen van hop, van groenland en van weefgetouwen; de werkprestaties van een drachtig paard en vele andere zaken meer zijn hun zonder meer bekend...

Prof. T.A.W. Sterk, Project kwaliteitsborging deskundigenbericht in ICT zaken, 30 januari 2000

Belangrijkste valkuilen voor gerechtelijk deskundigen

1. Niet houden aan de onderzoeksvraag
2. Ongevraagde of onbedoelde juridische kwalificaties geven
3. Op stoel van de rechter/ mediator gaan zitten
4. Partijen geen mogelijkheid geven om te reageren (indien door rechter aange-steld)
5. Partijdigheid (indien door de rechter aangesteld)

Mr Polo van de Putt, lezing voor ISACA, maart 2009

Het staat de rechter in principe vrij om een ieder die hij daarvoor geschikt acht als getuige deskundige te benoemen. In de praktijk wordt echter gebruik gemaakt van deskundigen die in eerdere procedures reeds hun kwaliteit hebben bewezen. Naast de genoemde forensische instituten wordt gewoonlijk teruggegrepen op lijstjes die binnen de griffie worden bijgehouden. Inmiddels is men bezig om van al deze losse lijstjes een landelijke registratie op te zetten, de Deskundigenindex van de gerechten (DIX). Vanuit de advies en rechtspraktijk is een gelijksoortig initiatief ontwikkeld dat geleid heeft tot de oprichting van het Landelijk Register van Gerechtelijk Deskundigen (LRGD). Recentelijk is vanuit het Ministerie van Justitie en ondersteund door nieuwe wetgeving, begonnen met de inrichting van het Nederlands Register voor Gerechtelijk Deskundigen (NRGD).

Niet alleen de rechter maar ook de betrokken procespartijen kunnen de hulp van een deskundige inschakelen. Dit zal vooral spelen bij civielrechtelijke

kwesies waarbij partijen min of meer op voet van gelijkheid tegenover elkaar staan. Uiteraard kan de wederpartij ook weer zijn eigen deskundige inschakelen die mogelijk tot volledig andere of tegengestelde conclusies komt. Het is dan aan de rechter om te bepalen of, en zo ja in welke mate, hij van al deze informatie gebruik maakt.

VERSCHILLENDE ORGANISATIES

De belangrijkste reden voor het opzetten van een registratie voor gerechtelijk deskundigen is niet alleen gelegen in efficiency verbeteringen maar ook in kwaliteitsborging. De drie belangrijkste organisaties voor gerechtelijk deskundigen zullen hieronder kort worden besproken.

Deskundigenindex (DIX)

Het DIX is een initiatief van de rechterlijke macht en vooral bedoeld om alle verschillende lokaal bijgehouden lijstjes te bundelen. Het gaat dan om verschillende vakgebieden zowel voor strafrecht als civielrechtelijke zaken. De belangrijkste insteek is dan ook het efficiencyaspect. Ten dele wordt ook naar prijs en kwaliteit gekeken.

Het register is in eerste aanleg alleen toegankelijk voor medewerkers van de rechterlijke macht zelf.

Landelijk Register Gerechtelijk Deskundigen (LRGD)

Het LRGD is relatief nieuw en opgericht in 2007. Belangrijke doelstelling van het LRGD is om een kwaliteitswaarborg te bieden voor de in het register ingeschreven deskundigen. Hiervoor worden alleen individuele personen tot het register toegelaten. Deze dienen te beschikken over voldoende deskundigheid en te zijn aangesloten bij een (door het LRGD erkende) beroepsvereniging. Het NIVRA is inmiddels wel erkend maar de NOREA nog niet. Dit komt echter door het simpele feit dat er nog geen RE's tot het register zijn toegetreden. Naast de deskundigheid op het eigen vakgebied dient men ook een zekere deskundigheid op juridisch gebied te hebben, met name ten aanzien van het (straf) procesrecht en het maken van een deskundigheidsbericht. Hiervoor is dus meer nodig dan alleen de algemene kennis vanuit een rechtenstudie. ▣

Voor het maken van een deskundigenbericht is het belangrijk dat er een duidelijke relatie tussen oorzaak en gevolg kan worden gelegd, hetgeen voor wetenschappelijk aangelegde deskundigen nog wel eens een probleem kan zijn. Het werken vanuit een duidelijk normenkader is dan ook sterk aan te bevelen. Daarnaast moet de deskundige werken binnen de door de wet en rechter gestelde grenzen, niet op de stoel van de rechter gaan zitten en de gestelde vragen zo goed mogelijk beantwoorden.

Aan de Universiteit van Leiden wordt sinds enige jaren een speciale post-academische opleiding (PAO) voor gerechtelijk deskundige gegeven. Deze opleiding duurt ruim een half jaar waarin elf colleges worden gegeven. De opleiding wordt afgesloten met de opdracht om een daadwerkelijk deskundigen bericht op te stellen en dit in een geënceneerde rechtszaal (Moot Court) te verdedigen. Met name dit laatste onderdeel, waarin de deelnemers door de verschillende rechtspartijen kritisch worden ondervraagd en daarmee daadwerkelijk de dynamiek van de rechtszaal ervaren, wordt nog wel eens als confronterend ervaren. De kosten voor de opleiding bedragen ongeveer 5500 euro. De volgende opleidingsronde waaraan naar verwachting zo'n dertig cursisten zullen deelnemen begint in februari 2010.

Op dit moment staan er ruim honderd mensen ingeschreven in het LRGD. Het register is ingedeeld in verschillende categorieën. Zo staan er op dit moment vijf deskundigen op het gebied van accountancy en twee deskundigen op het gebied van forensische accountancy ingeschreven. Binnen het vakgebied informatica zijn er tien deskundigen ingeschreven en op het gebied van de forensische informatica staan er twee deskundigen geregistreerd. Om te worden toegelaten tot het register moet men lid zijn van een representatieve beroepsvereniging en daarnaast de Leidse PAO tot gerechtelijk deskundige met

succes hebben afgerond. Een toelatingscommissie beslist over de inschrijving in het Landelijk Register. Naast de jaarlijkse lidmaatschapskosten is er tevens een systeem voor permanente educatie waaraan voldaan moet worden.

Nederlands Register Gerechtelijk deskundigen (NRGD)

Onder druk van de publieke discussie over gerechtelijke missers, is in hoog tempo wetgeving tot stand gebracht om de kwaliteit van gerechtelijk deskundigen beter te waarborgen. Op 22 mei 2008 is het wetsvoorstel 'Wet Deskundigen in Strafzaken' met algemene stemmen door de Tweede Kamer aangenomen en daarmee is de oprichting van het NRGD een feit geworden. Anders dan de huidige wettelijke regeling voorziet de nieuwe wet in eisen die aan gerechtelijk deskundigen kunnen worden gesteld. Ook voorziet de wet in het tot stand brengen van een onafhankelijk, openbaar deskundigenregister. Op donderdag 12 maart jl. vond in Sociëteit de Witte te Den Haag, in het bijzijn van de minister van justitie, het oprichtingssymposium van het NRGD plaats.

In het NRGD worden in eerste aanleg uitsluitend deskundigen op het gebied van de gedragswetenschappen (psychiaters en psychologen) alsmede DNA en handschrift deskundigen geregistreerd. Inschrijving is alleen mogelijk op persoonlijke titel en wordt pas verleend na een diepgaand kwaliteitsonderzoek. Het register is alleen bedoeld voor gerechtelijk deskundigen die in strafrechtzaken zullen optreden. Het NRGD zal worden beheerd door een onafhankelijk en apart opgericht College van Gerechtelijk Deskundigen, wat uitdrukkelijk tot taak heeft om de kwaliteit van de forensisch deskundigen te bevorderen en dit middel het beheer van het register te waarborgen.

Naast de voorgenoemde registers bestaat er nog een aantal beperkter initiatieven op het gebied van regi-

stratie en mediation die hier verder onbesproken blijven. Specifiek voor ICT deskundigen bestaat nog de Nederlandse Vereniging van Beëdigde Informaticadeskundigen (NVBI). Deze kent ongeveer 20 leden die voor een belangrijk deel ook binnen de LRGD zijn terug te vinden. Naast het lidmaatschap kan men ook nog 'auditor' zijn, een soort semi-lidmaatschap.

DE ROL VAN DE IT-AUDITOR

De eisen die aan gerechtelijk deskundigen worden gesteld en de vaardigheden van de IT-auditor, blijken verrassend dicht bij elkaar te liggen. Beide zijn gewend om vanuit een duidelijke opdracht, binnen gestelde randvoorwaarden een gericht onderzoek te doen. Dit onderzoek wordt uitgevoerd aan de hand van duidelijke normen en richtlijnen waarover helder en bondig wordt gerapporteerd. Door middel van de gevoerde dossiervorming kunnen de gerapporteerde bevindingen worden onderbouwd. Uiteraard zal de IT-auditor evenals de gerechtelijk deskundige

zijn werk onpartijdig en naar beste weten uitvoeren.

Waar echter nog wel een probleem schuilt, maar dat geldt voor het merendeel van de deskundigen, is het vermogen om ook een brug te slaan naar de juridische praktijk. Men zal zich – in ieder geval op hoofdlijnen – moeten kunnen verplaatsen in de vraagstelling en gedachtevorming van de rechter. Dit vereist op zijn minst enige kennis van de belangrijkste rechtsprincipes alsmede een praktisch inzicht in het functioneren van het procesrecht. Daarnaast moet de deskundige ook bestand zijn tegen de – voor sommige – belastende stressfactoren die in een rechtszaal werkzaam kunnen zijn. De eerder genoemde Leidse PAO voor Gerechtelijk Deskundige tracht juist in al deze aspecten te voorzien.

Gezien de huidige praktijk zal de IT-auditor die als gerechtelijk deskundige wil gaan optreden zich vooral bezighouden met civielrechtelijke zaken. Zaken binnen het ICT domein waar door gerechtelijk deskundigen veel onderzoek naar gedaan

wordt hebben voor het overgrote deel betrekking op mislukte implementatietrajecten waarbij niet, te laat of te duur wordt opgeleverd, de performance onvoldoende is, de functionaliteit ontbreekt of het systeem in zijn geheel ongeschikt is voor het beoogde gebruik. (fitness for use) Ook kunnen er problemen zijn met de aanbestedingsprocedure en in enkele gevallen spelen auteursrechtelijke en licentie kwesties.

Het aantal zaken binnen een reguliere ICT-adviespraktijk is echter beperkt. Een gerechtelijk deskundige wordt gemiddeld zo'n twee maal per jaar gevraagd om voor de rechter een deskundigenbericht op te stellen. Daarnaast doet hij gemiddeld zo'n vijf onderzoeken per jaar voor advocaten van de verschillende procespartijen. De bezoldiging voor deskundigen in het strafprocesrecht is vastgelegd op 85 euro per uur. In de civiele praktijk is er geen vast uurtarief, maar een vergoeding van ongeveer 200 euro per uur is niet ongewoon. Voor een deskundige die door de rechter is aangesteld wordt het verschuldigde bedrag pas achteraf betaald. Zeker bij grote zaken die maanden kunnen duren zal de deskundige zijn 'voorschot' dus moeten voorfinancieren. Soms gaat het om tienduizenden euro's.

Over de beroepsaansprakelijkheid van gerechtelijk deskundigen is tot op heden niets geregeld. Er bestaat geen speciale vrijwaring voor deskundigen. Wel is het in het belang van de rechtspraak dat deskundigen in alle openheid hun werk kunnen doen. In de jurisprudentie is het gebruikelijk dat de aansprakelijkheid van de deskundige wordt beperkt tot het bedrag van de voor het onderzoek te ontvangen vergoeding. Inmiddels lopen er tegen verschillende gerechtelijk deskundigen civielrechtelijke procedures.

CONCLUSIES

Vanuit zijn ervaring en deskundigheid is er voor de IT-auditor zeker een rol weggelegd om op te treden

In 2003 hebben rechters in 4% van de ca. 34.000 aan hen voorgelegde civiele handels zaken met een belang groter dan 5000 euro, een externe deskundige ingeschakeld. Dat wil zeggen dat er in dat jaar ongeveer 1360 zaken deskundigen zijn benoemd.

Bron: R.Eshuis, Sneller procederen, Rechtstreeks 2005/2

als gerechtelijk deskundige. Daarbij zal het dan vooral gaan om de ondersteuning van de rechter in civiele procedures waarin de inbreng van ICT-deskundigheid is vereist. Naast zijn vakexpertise zal de auditor ook over de nodige theoretische en praktische juridische kennis moeten beschikken. In dat verband is het dan ook wenselijk om de Leidse PAO voor gerechtelijk deskundige te volgen. Dit geeft tevens de mogelijkheid in het LRGD te worden ingeschreven, hetgeen zeker van belang is nu dat steeds vaker wordt gebruikt als bron om geschikte en gekwalificeerde deskundigen te vinden.

Gezien de omvang van de markt, de kosten van de opleiding en de gehanteerde honoraria is het echter niet te verwachten dat voor veel IT-auditors een rol is weggelegd als gerechtelijk deskundige. Mogelijk dat in de nabije toekomst vanuit de adviespraktijk en op termijn vanuit het forensische vakgebied, enkelen zich inschrijven bij het LRGD. Op de langere termijn wordt nog wel enige groei verwacht, zeker als gekeken wordt naar de steeds grotere juridificering en de voortgaande groei van de complexiteit van onze maatschappij alsmede de steeds vooraanstaande rol die ICT daarin speelt. ■

Mr. W.R. Nanninga RE MMC is werkzaam in de consultancy en naast EDP-auditor gespecialiseerd in de richting en optimalisatie van ICT ontwikkel & beheer organisaties. Bovendien is hij secretaris van de NOREA Raad van Beroep.